

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ VE ÇÖZÜM BEKLEYEN SORUNLAR

Mustafa AYDIN

Söyleşi

Umran Dergisi, Eylül 2020, Sayı: 313

İstanbul Sözleşmesi eksenindeki tartışmaların hız kazandığı görülüyor. Çok çeşitli görüşlerin ileri sürüldüğü sözleşmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

İstanbul'da imzalandığı için kısaca İstanbul Sözleşmesi denen metnin tam adı “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi”dir. 2011 yılında adında da geçtiği üzere Avrupa Konseyi tarafından yazılmış ve imzaya açılmıştır. Türkiye söz konusu metni 2014 yılında imzalamıştır. Şu anda metne imza koyan ülkelerin sayısı 50 yani yeryüzündeki toplam 200 ülkenin dörtte biri civarındadır. Olgunun farklı yönlerini ele alan, sözleşme metni, ekleriyle birlikte yaklaşık 30 sayfa tutarındadır ve 81 maddeden oluşmaktadır.

Tartışmanın Alevlenmesi

Ülkemizde Sözleşme altı yıldır uygulanmaktadır. Aile içi şiddet ve özellikle kadına yönelik cinayetler arttıkça sorgulama noktasında ilk akla gelen metinlerden birisi bu sözleşmedir. Bu da ilk elde akla aykırı değildir, tedbiren ağır yaptırımlar getiren bir düzenlemeye rağmen bu durum neden artış göstermekte, yoksa yanlış sonuçlar mı doğurmaktadır? Bu konuda toplumda yoğun bir tartışma yaşanmaktadır. Tartışmacılar genelde, siyah- beyaz türünden iki kanada ayrılmış bulunmaktadır. Taraflardan birisine göre, şiddetin yanında aile içindeki sorunların önemli bir kısmı bu Sözleşmeden kaynaklanmaktadır. Diğer taraf ise Sözleşmeyi, gerçekte pek de bağlantılı olmayacak şekilde, kadını şiddete karşı koruyacak bir kalkan olarak takdim etmektedirler. Dolayısıyla Sözleşme ile ilgili asıl soru, metnin şiddet ve cinayetlerin neresinde bulunduğuudur.

Bu iki yaklaşımın ortak tarafı, Sözleşmeyi, tartışmayı alevlendiren şiddet ve cinayetle irtibatlandırmayışlarıdır. Gerçekten de bu olaylar karşısında metnin rolü nedir. Pek çok örneğinden herhangi birisi (mesela) son cinayetlerden biri olan Pınar Gültekin olayı ile yasa arasında nasıl bir ilişki kurulabilir. Bilindiği üzere olay erkeğin bir süredir beraber yaşadığı sevgilisini (!) öldürmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Bütün sosyal olaylarda olduğu gibi yarım düzine gerekçe gösterirseniz, sözleşme belki de altıncı sırada yer alabilir. Mesela flört uygulamasının sıkça yaşanan partnerini başkasına bırakmamak, ortaya çıkabilecek muhtemel itham delillerini yok etmek, işin böylece sürüp gidemeyeceğini söyleyen tarafı cezalandırmak gibi nedenleri kapsayan flört kültürünü ben bir sosyal bilimci olarak, nedenler listesinde ilk sıraya

koyabilirim. Ama birileri bu şiddet ve cinayetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden doğduğunu kabul ediyorsa ben bunu cinayete çözüm aramadığına yorarım.

Sözleşmenin lehinde ve aleyhinde olanlar bu iddialarında pek çok şey kazanacaklarını sanmaktadırlar. Lehinde olanların görünürde öncelediği şey, bu tür metinlerle kadına yönelik şiddetin biteceği, karşı çıkanların beklentisi ise buradan ciddi sorunların doğduğu ve feshiyle bazı ailesel sorunların çözüleceği veya en azından azalacağı umududur. Ne var ki şiddet ve cinayetin biteceğini iddia edenler, bunu eşcinselliğe meşruiyet kazandırmak için kullanmaktadırlar. Ayrıca belirtmeliyiz ki sözleşmenin feshi, şikâyetçisi olduğumuz sorunların çözümünü sağlamayacaktır.

Şüphesiz Sözleşmeye yöneltilebilecek ciddi eleştirilerimiz vardır. Esasen İstanbul Sözleşmesini imzaladığı hâlde onaylamayan ülkelerin temel çekinceleri göz ardı edilebilecek türden değildir. Sözleşmenin yalnızca toplumsal cinsiyet üzerine yoğunlaşarak diğer şiddet nedenlerini kapsamaması, cezalandırmaya odaklanarak diğer ara çözümler üzerinde durmaması, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsel tercih, toplumsal cinsiyet kimliği, gibi farklı açılardan değerlendirilebilecek ifadeler yer vermesi gibi hususlar bu çekincelerin başında gelmektedir. Esasen doğrudan kadına yönelik şiddetten daha çok cinsellik üzerinden yürüyen bir kesimin sözleşmeden beklentileri de bu kaypak ifadelerden kaynaklanmaktadır.

Gerçekten de kadına şiddeti önleyeceğine inananlar bir retoriğin içinde mahsur kalmışlar. 6284 sayılı yasaya, hiç kimsenin ve kamuoyunun cinayetlere destek vermemesine rağmen cinayetlerde artış neyin nesidir. Daha kötüsü bu konuda bir hegemoni oluşmuştur. İlk şikâyetin yapıldığı emniyet amirliğindeki yetkili hemen polis arabasını göndermekte, şikâyet edilen koca derhal gözetim altına alınmaktadır. Kadının beyanı yetmekte hâkim kadının iddialarını fazlaca araştırma ve hatta duruma göre reddetme cesaretini gösterememektedir.

Medya kadına baskıyı öne çıkarmaktadır. Maske takmadığı için polis elinde yerlerde sürünen kadını gören ve işin arka planından haberi olmayan bir kişi, sadece yasalara direnme konusunu atlamakla kalmaz, polisi tahrik edip gerine gerine tükürdüğünü görmediği için kafasında, kendisine zulmedilen zavallı bir kadın portresi oluşmaktadır. Hâlbuki ortada tabir caizse bir “kadın” değil, kadın erkek cinsiyeti fark etmeyen bir “siyasal bağnaz” vardır. Artık klişe hâline gelmiş bir ifadeyle salt “kadın” cinayeti değil, bir cinayet söz konusudur. Klişe kelimesini cinayeti özelleştirmenin anlamının olmadığını ifade edebilmek için kullandım. Yani sonuç olarak cinayet cinayettir ve farklı algılamının ayrı bir anlamı yoktur. Cinayeti cinayet olarak analiz etmeliyiz. Yoksa bu cani erkekler nasıl erkekler, bu hâle nasıl gelmektedirler, bu cinayet psikolojisi ve sosyolojisi, sorun sırf yasalarla çözülebilir mi, gibi sorulara bir cevap bulamayız.

İstanbul Sözleşmesi'nin "toplumsal desteğini kaybettiğini", aile kurumu ve eşler arası ilişkilerde problemlerin ortaya çıktığından hareketle Türkiye'nin sözleşmeden çekilmesi gerektiği belirtiliyor. Nitekim AK Parti Genel Başkanvekili Numan Kurtulmuş, İstanbul Sözleşmesi'ne parti olarak bigâne kalamayacaklarını belirterek, "Nasıl usulünü yerine getirerek bu sözleşme imzalanmışsa, aynı şekilde usulü yerine getirilerek bu sözleşmeden çıkılır" dedi. Buna karşın Avrupa Birliği'ne girmek için bekleyen bir ülkenin uluslararası bir sözleşmeyi kolayca feshedemeyeceğine vurgu yapılıyor. Sizce Türkiye sözleşmeden çekilebilir mi?

Ne kadar genelleştirilirse genelleştirilsin Batılılar kendilerine göre bir toplumsal-ailesel düzen oluşturmaktadırlar. Tabii ki bunun içinde bize uyan ve uymayan noktalar vardır. Sözgeçlimi onların iffet ar-namus, bekâret vb. gibi değerleri ve bunlar üzerine bir kaygıları da bulunmamaktadır. Burada bizim değerlerimizle taban tabana zıt bir tutum sergilemekte mesela bu ve benzeri metinlerde "kız" kavramı reddedilmektedir. Bizim bir döneme kadar kız diye nitelediğimiz varlık, kadındır, organik yapı elverdiği oranda, tıpkı hayvanlarda olduğu gibi hiçbir ahlaki kurala tabi olmadan cinsel eylemde bulunur. Yani onlara göre kız yok kadın vardır. Hatta buna göre kız olarak durmak ilkeliktir.

Sosyal Gerçeklikler ve Askıda Kalan Ataerkillik

Esasen bu konudaki sorun, tartışmada kullandığımız kavramlarla başlıyor. Düşünmede kullanılan kavramlar meramı anlatmaktan uzaksa bunlarla doğru düşünceler ortaya koymak, isabetli sonuçlara varmak mümkün değildir. Ataerkillik aile, toplumsal cinsiyet, vb. Şüphesiz bunlar sosyal gerçeklikler olarak önümüzde durmaktadırlar. Ancak bunlara biz kendi sosyal gerçeklerimizden hareketle varmış değiliz. Mesela toplumumuzda ataerkillikle ilintiye getirilen sorunlar fiili bir ataerkillik sorunumuzdan çıkarılmış değildir. Batıdan öylece alınan bir kavramın içini toplumsal gerçeklikle doldurmaya çalışıyoruz. Bu dilsel kurguya da mutlak gözüyle bakıyoruz. Aslında ataerkillik, Batı tarihinin antikçağ Yunan ve ortaçağ Roma'sında yaşanan pederşahi aile tipinin bir ifadesidir. Hâlbuki hem İslam hem de İslam öncesi dönemlerde bizim aile yapımız hiçbir zaman kadını erkeğin mülkü sayan ve üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahip kabul eden pederşahi olmamış, ortak otorite kullanımına dayalı bir pederi aile ola gelmiştir. Bu ciddi fark görülmediğinde tartışma askıda kalır.

Maalesef dil ile inşa edilmiş bu düşünsel olgu ve oluşumları fiili gerçeklerden ayırma şansımız çoğu kere yoktur. Farkı ancak fiili gerçekliklerle ciddi bir şekilde yüzleştirmekle görebiliriz. Mesela bu yapay inşada kadına şiddetin kaynağını ataerkillik oluşturmaktadır. Bu söyleme göre kadına şiddet, erkek egemenliğinin bir pratiği, bir doğal uygulamasıdır. Hâlbuki bu marjinal hareketlerle ataerkillik arasında doğrudan bir ilişki kurulamaz. Modern kültür öncesi ailesinde de elbette anlaşmazlıklar olur, eşler rahatlıkla yollarını birbirlerinden ayırabilirlerdi, iş cinayete bitmezdi. Ataerkillik olarak nitelenen yapının büyük çapta eridiği ve top-

lumsal aile yapımızın yüzde 80 inin, fiilen çekirdek aileye dönüşmesiyle övündüğümüz bir ortamda cinayetler yaşamak ataerkillikle, hele toplumsal cinsiyet algısıyla açıklanamaz.

Bırakın günümüz pederi ailesini Batının Antikçağ Yunan ve Roma dönemlerinin, pederşahi ailelerinde bile böylesi cinayetlere pek rastlanmazdı. Belirttiğimiz üzere ailemiz pederi olageldi; yani nihai otorite erkek gözükyor, ama ailenin asıl reisi kadındı, ailesel işlerin büyük bir kısmında kadının sözü geçerdi. Resmiyetteki başkanlıkla bu fiiliyattaki başkanlık farkına, sosyal bilimlerde *organigram* adı verilmektedir Yani ailede reis, görünürde erkek, fiiliyatta kadın idi. Şimdi de sağlıklı işleyen aile yapımız buna göre yürümektedir. Fertler de toplum da cinsiyet konusunda, kimin nerede durduğunu veya durması gerektiğini biliyordu. Ailesel görünen sorunlar yok değildi. Ama ailesel gözüken bu sorunların büyük bir kısmı sırf mevcut aile yapısından doğan sorunlar değil, genel toplumsal sorunlardır.

Başta seküler çevreler olmak üzere çok farklı cenahlar “İstanbul Sözleşmesi olmazsa Türkiye’de kadına karşı şiddet artar.” şeklinde özetlenebilecek bir yaklaşım içindeler. Bu bağlamda son yıllarda hemen her şeyin şiddet kategorisine dâhil edilmesi konusundaki ezberlerin günden güne yaygınlık kazanması ve kadına karşı şiddetin önlenmesi söz konusu olduğunda çok da etkili olmayan bir metne kutsallık atfedilmesini nasıl yorumluyorsunuz? Sözleşme, taraftarları sözleşmenin şiddet yönünü toplumun önüne getirerek, asıl amacı gizliyorlar mı?

Evet, biraz da öyle, normatif metin algılamanın öyle bir yönü var. 28 Şubatın yaşadığı dönemde TCK’nin 312 ve 313. maddeleri ki cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs eden veya vatandaşı devlete karşı ayaklandıran veya bir sınıfı bir sınıfın üzerinde egemen kılmaya kalkışan kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilmesini amir yasalardı. Görüldüğü gibi aslında yasanın hiç bir anormalliği yok, ama toplumu istediği hiza ya sokmak isteyen seçkinler yapısı, hiç de ilgisi bulunmayan eylemi mahkûm edebilmişti. İstanbul Sözleşmesi’nden birilerinin beklentisi de böyledir. Gerçi yasada bu tür bir tırnak takacak ifadeler yok değil. Mesela “cinsel yönelimin” koruma altına alınması istenmektedir. Bunun tabii ki şiddet önlemeyle bir ilgisi yok, hatta bir şiddet yolu açmaktadır.

Sözleşme, Şiddet ve Bazı Hususlar

İstanbul Sözleşmesi özü itibarıyla, anlamlı olarak toplumsal cinsiyete dayalı olarak kadına şiddetle mücadeleyi esas almaktadır. Ne var ki kadına şiddetin tek sebebi olarak “toplumsal cinsiyet eşitsizliği”ni görmekte ve bununla mücadele bağlamında taraf devletleri de bu kısıpca sıkıştırmaktadır. Bu yaklaşıma göre, temel hedef olan toplumsal cinsiyetlerin eşitlenmesi durumunda kadına şiddet yok olacaktır. Bu diyalektiğin mantıklı olmadığı açıktır. Eğer kadına şiddetin biricik sebebi toplumsal cinsiyet eşitsizliği olsaydı, cinsiyet eşitliği hedefine en çok yaklaşmış olan İskandinav ülkelerinde kadına şiddetin yok olması, ya da en aza inmiş

olması gerekirdi. Oysa bu ülkelerdeki kadına şiddet ve kadın cinayetleri bizim gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaşandığı varsayılan ülkelerden daha yüksek oranlardadır. Dolayısıyla İstanbul Sözleşmesi'nin tek ve nihai hedefinin kadına şiddeti ortadan kaldırmak olmadığı, başkaca amaçlarının da olduğunu düşünmemiz gerekmektedir.

Sözleşme şiddetle mücadeleyi, şiddet fiillerinin ceza yasalarınca suç kapsamına alınması suretiyle yürütülmesini önermektedir. Bu yönüyle sözleşmenin mücadele enstrümanları, oldukça realist gözükmemektedir. Yürürlükteki Ceza Kanunumuz, Sözleşmede zikredilen fiziksel, cinsel, psikolojik, gibi şiddet davranışlarını suç olarak kabul etmektedir. Bu bakımdan Sözleşmeye uygun olarak, bu şikâyetlerin Aile Mahkemesine değil, Ceza Mahkemesine yönlendirilmesi daha etkin sonuçlar üretecektir. AB ülkesi çok sayıdaki ülkenin imzalamasına rağmen onaylamaktan imtina ettiği bu Sözleşmenin ülkemiz için problem oluşturmaması beklenemez. 2019 yılında benim de içinde yer aldığım ve başta Cumhurbaşkanlığı olmak üzere ilgili makamlara ulaştırılmış ulunan “*Ülkemizde Ailenin Durumu ve Aile Politikaları*” adlı raporda Sözleşme ile ilgili olarak devlet ve toplum açısından sorun yaratan hususlardan öne çıkanları şu şekilde belirtilmektedir:

Toplumsal cinsiyet eşitliği (sözleşmenin 3. Maddesinin c bendi) olarak başlayan söylem bireysel organik cinsiyet eşitliğinde noktalanmaktadır. Fıtri farklılıkları dışlanan kadın ve erkeğe ilişkin; dini, kültürel, sosyal kabullerin beklentilerin reddedilmesi, belirsiz, tanımsız bir alan üretmektedir. Bu politikalar erkeği ve kadını kültürel tanımlarından uzaklaştırmakla kalmayıp doğal/fıtri yapılarından da uzaklaştırıp, aynılaştırmayı getirecektir. Böyle bir durumdan kimin ne fayda sağlayacağını cevabı yoktur. Ruj süren erkek ile tespih sallayan kadın ideali neye hizmet edecektir? Kadını ve erkeği her türlü bağdan/ baskıdan kurtarmak, sınırları yok etmek ve her iki cinsi özgürleştirmek olarak idealleştirilen ‘cinsiyet eşitliği’ sağlandığında, ortada ne kadın ne de erkek kalmayacağı için, bu ideal asla gerçekleşmiş olmayacaktır! Karı ve kocanın birbirlerinden toplumsal kabullere uygun hareket etmelerini bekleme-leri en doğal hakları iken bir kadının bu türden bir beklentiyi toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet addetmesi kabul edilebilir bir durum değildir. Toplumsal cinsiyet eşitliği kadın ve erkek ikisine de karşı yöneltilmiş bir tehdittir.

4. maddede “cinsel yönelim” ifadesiyle bir üçüncü cinsiyet türetilmekte, toplumsal değerlerle çatışma yolu açılmaktadır. Doğal olarak özümseyemediği hâlinin verdiği saldırganlığa sahip eşcinsellerin de korunmaya alınması istenmektedir. Agresif tutumları normal bir davranış yerine konulmaktadır. Bu aralanan kapı medeni haklar çerçevesinde pek çok sorunun kaynağını oluşturacaktır.

Kadın sorunları ve kadına şiddet her daim gündemde tutulmasına rağmen, kadın ticareti ve fahişelik müessesesi hiç kimse tarafından dikkate alınmamaktadır. Kadının cinsel amaçlarla kullanılması, kadın satıcılığı en ağır kadınlık sorunu olmasına rağmen, başlık parası ile kadının bir bedel karşılığı evlendirilmesine gösterilen tepki ve hassasiyet, kadın bedeninin ale-

nen ve fiilen metalaşmasına gösterilmemektedir. Zinanın suç olmadığı ve bu alanda alabildiğine özgürlükçü bir tutum söz konusu iken, fuhuşla mücadele etmenin zorluklarını da kabul etmek gerektir.

Sıkıntılı Yasal Düzenlemeler

Türkiye Sözleşmeden hareketle şiddete maruz kalanlara yönelik destek ve buna karşı tedbir alma, cezalandırma gibi birçok konuda birtakım düzenlemeler yaptı. Bunlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bana göre konunun en önemli yönlerinden birisi burasıdır. Ailemizi asıl sıkıntıya sokan metin İstanbul Sözleşmesi değil, maalesef bu tür sözleşmeleri hayata geçirmek için yaptığımız yasal düzenlemelerdir. Mesela kendi irademizle çıkardığımız 6284 İstanbul Sözleşmesinden daha olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Söz konusu yasa aileye ciddi zararlar vermekte, şu anda şikâyetçisi olduğumuz bazı pek çok sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Önce şu gerçeğin altını çizmeliyiz ki şiddet ve uzantısı olan cinayetler modern kültürün özel bir üreimidir. İnsanları fert olmaktan çıkarıp bir (tekilci) “birey” hâline getiren ve iki yüzyılı aşkın bir zamandır bununla övünen Batı kültürü, çatışmacı bir karaktere sahiptir. Maalesef çıkardığımız yasalar da bu dünya görüşünün mantığı üzerine kurulmuşlardır.

6284 sayılı “Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” da (6284/2012 Ortalama 10 sayfa, 25 madde) **şiddeti**, “Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı ifade eder.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Görüldüğü üzere Kanun, Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını düzenlerken, kadına karşı ve aile içi şiddeti oldukça geniş bir çerçevede tanımlamış, şiddetin fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik türlerine ilişkin tanımlamaları yapmamıştır. Özellikle, oldukça muğlak kavramlar olan psikolojik şiddet ile ekonomik şiddet için Kanunun öngördüğü eylem ve davranışların neler olduğunun belirlenmemiş olması, uygulamada önemli sorunlara yol açabilmektedir.

Tartışma esnasında eşlerden birinin sesini yükseltmesi, eşler arası geçici küslük ya da eşlerden birinin diğerini eleştirmesi gibi her ailede olabilecek durumlar, ilgili literatürde ‘şiddet’ olarak tanımlanabilmekte ve yasada belirtilen psikolojik şiddet tanımının içinde görülüp yasa kapsamında işlem ihdas edilebilmektedir.

Aile İçi Şiddet ve Kadına Karşı Şiddet, tanımlarından kocanın evden uzaklaştırması gibi sözüm ona önleyici tedbirlere kadar bir yığın sorun taşımaktadır. Mesela koruyucu tedbir olarak alınan kocanın evden uzaklaştırılması ailenin bitişi demektir. Şiddet şikâyetlerinde delil

aranmaması, uzlaşma yolunun kapatılması rahatça açıklanabilir şeyler olarak gözükmemektedir. Uzlaşma ve hakemlik gibi yolların es geçilmesi, kadını koruma iddiası üzerinden sanki ailenin her hâlükârda ailenin tasfiyesini amaçlamaktadır. İstanbul Sözleşmesinin iptali söz konusu edilse de Sözleşmeyi de aşan hükümler ihtiva eden 6284 sayılı Yasa ilk fırsatta devlet aklı ve sorumluluğu ile yeniden çalışılmalıdır.

Herkes Kendi Ezberini Okuyor

Ne yazık ki, İstanbul Sözleşmesi'ne karşı çıkan camiaları Taliban'a benzeten yorumlar yapıldı. Peki, sözleşme ekseninde dindar muhafazakâr yahut İslamcı çevreler arasında ki iç tartışmalar toplumsal değişme açısından nasıl yorumlanabilir? Bazı tartışmalarda dinî bir refleksle İstanbul Sözleşmesine meydan okumaya, tepki göstermeye çalışırken gidip en arkaik modelleri İslami diye kucaklayıp onlara sarılmak durumunda kaldıkları ifade ediliyor. Hatta "feodal gelenekleri din zanneden çağ dışı kalmış İslami kesim" den bahsediliyor. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

Maalesef tartışmalar metin üzerinden değil, herkes kendi ezberini okuyor. İstanbul Sözleşmesi bir kısmına işaret ettiğimiz bazı sorunlara neden olsa da ne aileyi yıkıyor ve ne de kadını şiddet ve cinayetten koruyor. Ne var ki Sözleşmeyi savunanlar konuyu saldırgan bir tavırla ileri boyutlara götürerek aile değil, din bağlamında tartışmaktadırlar. Maalesef eleştirmek için çok basit savunma refleksleri devreye sokuluyor. Mesela bunlardan birisi "Biz de kadına şiddete karşıyız" argümanıdır. Bu çok basit bir savunmadır. Bu olan bir şeyin reddi gibi bir anlam taşıyor. Yani "Biz şiddetten yana gibi görünüyoruz, ama öyle değil." gibi bir zımmen kabulün üstüne oturuyor. Böyle bir kabulün hiç mi hiç yeri yok.

Aile konusunda din adına neyi korumamız gerektiğine ilişkin berrak bir kanaatimiz de yok. Ya geleneksel kanaatler, ya da tersine döndürülmüş modern anlayışlar İslam'a mal edilmeye çalışılmaktadır. Bir zamanların yaygın bir söylemi olan "Kadın çocuğunu emzirmek durumunda bile değildir. Babası ona bakacak birisini bulmak zorundadır." gibi söylemler cahillikten kaynaklanan İslam dışı laflardır. Sıkça yaşadığımız Bu tür yaklaşımlar eleştiriye anlamsız hâle getirmektedir. Yalnız bu tür konularda yapılan ithamlar karşısında dikkatli olmak lazım, mesela Taliban durumuna düşmeyeyim diye susmanın veya elitist davranmak için aksine laflar etmenin de bir anlamı yok.

Sözleşmelerin Mahiyeti

İstanbul Sözleşmesi vesilesiyle birtakım eleştiriler gündeme getirildiğinde "Siz böyle bir metin ortaya koysaydınız o zaman." şeklinde bir itiraz dile getiriliyor. Bu konu hakkındaki yorumunuzu öğrenmek istiyoruz. Ne dersiniz?

Genelde bütün sözleşmeler, bir otorite veya otoriter gruplar tarafından yapılır. Yani gelişigüzel ortaya çıkmış metinler değildirler. Dolayısıyla metne söz konusu otoritenin dünya görüşü hâkimdir ve buda doğaldır. Kutsal metinler, Medine Sözleşmesi, Magna Carta, hatta Protestanlığın 95 Tezi vb. bunun ilk akla gelen örnekleridir. J. J. Rousseau'nun ki gibi nerede nasıl yapıldığı belli olmayan farazi değil, Kutsal kitaplar Tanrı ile kul arasında yer alan gerçek sözleşmelerdir. Esasen bilindiği üzere Tevrat Eski Sözleşme, İncil Yeni Sözleşme adını taşımaktadırlar. Kur'an Allah ile Müslüman arasında yapılmış bir sözleşmedir. Mümin Kelime-i şehadetle sözleşme metni olan Kur'an'ı kabul etmiş olur. Zamanla sözleşmeler insanlar arasına indirilmiştir. Batıda dünden bu güne pek çok sözleşme yapıla gelmiştir.

Sözleşmelerde metin çoğu kere otoriter güç tarafından hazırlanır. Metne hâkim olan dil, din ve dünya görüşü onu hazırlayan otoriteye aittir. Çoğu kere tarafların ortak katılımıyla gerçekleşmez. Herkesi ilgilendiren bir sözleşmeyi hazırlayanlar aynı din ve dünya görüşünün insanlarıdır. 1947 yılında İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi hazırlanırken bir Müslüman temsilciye izin verilmemiştir. İçlerinden birisine "Sen Müslümanları temsil et" denilmiştir. Diğer insanlara düşen kabul veya reddetmek veya izin verilmişse bazı maddelere itiraz şerhi koymaktır. Batıda hazırlanmış bu ve benzeri sözleşmeler karşısında diğer toplumların inisiyatif sahası da budur.

Avrupa Konseyinin İstanbul'da imzalanan sözleşmesi de bunun tipik bir örneğidir. Metinde elbette bizi ilgilendirenler vardır, ama etkin olan dil de din de onlara aittir. Bütününün bize uygun olduğunu düşünmek abestir. Adamlar ne kadar küresellik iddiasında bulunsunlar bulunsunlar kendilerine göre bir cinsiyet ve aile oluşturmaktadırlar. Bütün metin bizimle her hâliyle örtüşmeyen bir kavram dizini üzerine oturtulmuştur. Mesela cinselliğin tanımı benim kabul ettiğim ilahi bir belirleme esasına dayanmıyor, fitratın değiştirilebileceğini düşünüyor. Bunları benim ailemi ve ahlakımı yıkmak için değil, kendi aile düzeni ve ahlakını inşa etmek için yapıyor.

Ailesel sorunlar, açıklamalar, çözümler hep bu çerçevede toplanıyor. Mesela ataerkillik, cinsel eşitlik, aile içi şiddet, vb. genel geçer anlamlar taşımazlar, temeldeki belli inanç ve düşünce paradigmalarına göre anlam kazanmışlardır. Tabi bunları kendi inanç ve düşünce dünyanızın temel kabullerini inkâr ederek benimseyebilirsiniz. Tabi burada bizim için önemli nokta, herhangi bir soruna kendinize özgü bir açıklama getirmek istediğinizde, içinde kaybolduğunuz bu kavramsal dünyanın içinde mahsur kalmanızdır. Mesela Batı paradigmasına göre aile içindeki sorunların kaynağı ataerkil yapıdır. Bu mevcut söyleme göre kadına yönelik şiddet de cinayet de buradan doğar. İşin ilginç buda sosyal bilimcilerimizin bir tereddüdü yok. Hâlbuki ataerkillik olarak yapılan genellemenin içinde birbirinden farklı içinde iki olgu var: Pederi ve pederşahi aile tipleri. Yukarıda da bahsedildiği üzere bunun ikisi de ataerkil ailedir, ama aynı şeyler değildir. Pederi (ki günümüzdeki aile yapımız hâlâ büyük çapta pederi ailenin) gizil yapısında kadın gizil yapıda (organigramda) aile reisidir.

Yani kadına şiddetin yaşayabileceği bir ortam değildir. Maalesef modern kültür bu yapıyı bozmuş erkek ve kadını birbirlerinin karşısına dikmiştir.

Soruda geçen “Öyleyse siz bir sözleşme metni hazırlasınız ya” itirazı dayanıksızdır. Batının tasarımını düzeltemeyiz, bambaşka bir Sözleşme gücümüz de yok, o zaman eleştiririz ve aile düzenimizi kendi çıkaracağımız yasalarla kollamaya çalışırız.

Şiddet ve Cinayete Sebep Olan Etkenler

Sözleşmede, “kadına karşı şiddet”, “aile içi şiddet” gibi ifadeler yer alsada sözleşmenin temelinde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının yattığı ifade ediliyor. Bu kavramın ön gördüğü insan ve toplum telakkisi hangi riskleri barındırıyor?

Evet, Sözleşme ailede şiddetle ilgili gibi gözüküyorsa şiddet ve cinayete sebep olan etkenler üzerinde durmamaktadır. Önerileri de yukarıda da belirttiğimiz üzere sağlıklı bir paradigmaya dayanmamaktadır. Dolayısıyla da şiddete çare aramaktan çok kadın ve aileyi dönüştürme olduğu gözleniyor. Mesela Sözleşme şiddeti toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmayışına cinsel yönelimlere hoş görü ile bakılmadığına bağlıyor. Ama sözü edilen şiddet ve cinayetler ile cinsel yönelim toleranssızlığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği yokluğu arasında zorlanmadan bir bağ kurulamaz, doğrudan bir sebep olarak gösterilemez. Bu sebeptir ki Sözleşme tasarladığı bir kadın ve aile tipinin oluşturulması ve sürdürülmesi noktasında normlar ve bunların yaptırımlarıyla uğraşmakta hiçbir değere atıfta bulunmamaktadır.

Batı kültürünün pek çok alanında olduğu gibi değer diye takdim edilen şeyler birer norm, birer araç değerdirler. Araç değer dediğimiz şeyler kurumsal ilişkilerde dayanacağımız asıl değerler değildirlere. İnsanı insan yapan, bir baka deyişle zoolojik bin varlık (hayvan) olmaktan çıkararak şey de yüksek değerlerdir. Yüksek değerler genelde insanın bir şeylere karşı kendini frenlemesi, bir şeyleri de hayatında iradi olarak gerçekleştirmesidir. Ahlak dediğimiz şey de budur, yoksa filozof Kant’ın dediği gibi otomatik olarak gerçekleşen hareketler değildir. Kırdaki bir hayvan gördüğü bir yeşillığe dalar, bunun birilerinin ekini olduğunu ve oraya girmemesi gerektiğini düşünmez. Gördüğü karşı cinsten bir hayvanla çiftleşir. İnsanlar çiftleşmez, evlenir ve birleşir.

Burada asıl sorun zoolojik bir varlık mı yoksa bir insan mı olduğuna karar vermektir. Bu sorular kabul edilen dünya görüşüyle ilgilidir. Ahirete inanmayan bir kişiye göre dünya hayatı varlığını sürdürme kaygısının yanında yeme-içme ve çiftleşme çerçevesinde döner. Onun için yapılacak iş de mümkün olduğunca ahlaki sınırlamalardan uzak yaşamaktır. Cinsel yönelim de şiddet de bu çerçevede değerlendirilebilir. Bu ise kısaca veya kabaca insanı yok saymaktır.

Yaygınlaştırılmak İstenen Sapkınlıklar

Sözleşmedeki “cinsel yönelim” kavramı LGBT vesaire gibi sapkın unsurların ekmeğine yağ sürecektir kavramlardan biri mi? Siz böyle bir risk görüyor musunuz?

Maalesef bu tür sözleşmelerle yaygınlaştırılmak istenen şeylerden birisi bu sapkınlıklardır. Bütün kadim kültürlerde heteroseksüel (karşı cins) ile ilişkinin dışındaki yolları da, kendisini bir başka cinsin yerine koyma davranışları da bir sapma olarak görülmüştür. İnsanlık tarihindeki ciddi bir kırılmayla Batı kültürü sekülerlik alanında olduğu gibi A. D. Smith'in deyişiyle değişik alanlarda süre gelen ahlaki değerlere ayak uyduramayan Batı bunları yalnız meşrulaştırmakla kalmamış, bütün dünyaya “doğrusu budur” türünden bir dayatmaya girişmiştir. Örnelediği kadın erkek ilişkileri şiddet doğurmaya başlamıştır. Bu mantık sürecektir gelecekte İngiliz düşünce geleneğinin “Güçlü olan yaşar bunun için de herkes güç toplamalıdır, yoksa zayıfların yaşama hakkı yoktur.” sonucuna varmanın önünde bir engel yoktur. Bu ise kadına veya aileye değil, insanlığa kurulan bir kumpastır. Bu gelişmelerden cesaret alan, belli merkezlerden kışkırtıldığında şüphe bulunmayan LGBT'ler tam bir yüzüzlükle sokakları çınlatmakta, aile ile ilgili resmi kurumları bir tür ipotek altına almış bulunmaktadır.

Tabi yaman bir çelişki yaşanmaktadır. Hem şiddetsiz bir aile düşüneceksiniz, hem de çift yönelimi teşvik edeceksiniz; böyle bir aile olabilir mi, olduğunda şiddetten uzak olabilir mi? Unutulmamalıdır ki eşcinsellik, hazmedilememiş bir kimliktir ve bundan dolayı genellikle saldırgandır. Bunu sokakta gösteri yapan bir LGBT grubunda yer alan kişilerin yüz hatlarında ve davranışlarında, pankart ve sloganlarında rahatlıkla gözlemleyebilirsiniz. Bu bunaltı şiddetin adresidir. Kanaatimce normal gibi gözükken aile şartları içinde gerçekleşen cinayetlerde cinsiyet rolleri karmaşası önemli bir rol oynamaktadır.

Evden Uzaklaştırılmalar

Sözleşmede, kadınlarla erkekler arasında “de jure” ve “de facto” eşitliğin gerçekleştirilmesinin kadına karşı şiddetin önlenmesinde temel bir unsur olduğuna işaret ediliyor. Sözleşme bağlamındaki tartışmalarda toplumsal cinsiyet adaleti kavramı da gündeme geldi. Bu kavram sözleşmenin risklerini giderebilecek içerikte mi?

Adalet farklı bir konudur, şiddet gibi sadece ailesel değil, genel sosyal bir olaydır. Ailedeki adaletsizlik genel adaletsizliğin ailedeki bir görünümüdür. Çözümü de sadece ailesel değildir. Cinsiyet eşitliğinin kadına şiddeti önlemede bir rolünün olduğunu düşünmüyorum. Konuyu anlatabilmek için bir şiddet ve cinayet sürecini tasvir etmeye çalışayım:

Aile içinde bir tartışma vardır. Kendini kontrol edemeyen ve kamu otoritesinin yanında olduğunu bilen kadın emniyet amirliğini/karakolu aramaktadır. Tehlikede olan bir kadın konusunda oluşmuş bir hegemoniden dolayı itidalli düşünme hakkına sahip olmayan komiser

hemen acilen yardım ekibini o eve göndermektedir. Hızır arabası sirenler çalarak sokağa girmekte ve kapıya dayanmaktadır, o sokakta oturan konu komşu tedirgin de olsa evlerden ırak bir zorba kocayı derdest edip götürmektedirler. Karakolda kocanın, yanlı da olsa, olayı anlatma hakkına sahip değildir. Dinlenmez ve açıklamaları kabul edilmez. Çünkü mutlak şiddet gördüğü kabul edilen kadının beyanı yetmektedir.

Hakkında şikâyet bulunan koca mutlaka evden uzaklaştırılmaktadır. Ailesiz, evsiz - yurtsuz hâle gelen koca, ailenin bittiğini görmektedir. Onuru, sırf eşi değil, konu-komşu, kamu görevlileri nezdinde de küçük düşürülen, çocuklarından koparılan ve uzlaşma yolu kapatılmış bulunan kocanın yapabileceği tek iş kalmıştır, mahkemeye başvurup boşanma talebinde bulunmaktır. Ortada boşanmanın dışında aileyi sürdürmeye yönelik bir çözüm yolu gözükmemektedir. Fakat süreci yeni aşama başlamıştır. Koca, kadına süresiz nafaka ödeyecektir. Yani erkeğin gözünde kadın aileyi bitirmekle ortadan çekilmemiş inadına kendisini sömürmeye devam eden birisidir.

Erkek kadınla görüşerek bir araya gelebilmenin yollarını aramakta ama kadın artık bunu kabul etmemektedir. Kadın için devlet güvencesinde, sorumluluğu da bulunmayan yeni özgür bir hayat dönemi başlamıştır. Kadın sığınma evlerinde yöneticilik yapan bir arkadaşın beyanına göre bu sığınmacılar, kendilerine ait yemek, temizlik gibi işlere bile katılmamaktadırlar. Var olan ailenin yıkılışı, kadınlardan çok, erkekler için sorun olmaktadır. Kadınlar hayatlarını erkek olmadan da sürdürebilmekte ama erkekler bunda zorlanmaktadırlar. Bu yargımız eşi ölmüş erkekler üzerinde rahatlıkla gözlemlenebilir ve hatta fazla yaşayamadıkları bile söylenebilir. Ailenin bitişiyle birlikte artık dengesini yitirmiş bu kişiden farklı olumsuz tutumlar beklenebilir

Burada işi cinayete kadar götüren sürecin iyi analiz edilmediği kanaatindeyim. Normal bir erkek böyle bir noktaya nasıl gelmekte veya kadının bunda ekstra rolü ne olmakta, kocayı bu hâle nasıl getirmektedir. Erkeğin, yerine göre kendini de öldürmesi, karısını öldürerek işin içinden sıyrılıp rahatlayacağını düşünmüş olmayacağına göre olay nasıl ve ne ile açıklanabilir?

Dikkat çeken noktalardan birisi de cinayetlerin önemli bir kısmının flörtlerin sonunda, yani aile içinde değil, aile dışında gerçekleşmiş olmasıdır. Görülüyor ki kadına şiddet ve cinayetin tek tipi yoktur. Bunlardan birisi aile içinde gerçekleşmekte ve aileyi bitirmektedir. Diğeri ise henüz aile hâline gelmeden olmaktadır. Hatta ilişkinin aileye dönüşmemesi için gerçekleşen cinayetlerdir diyebiliriz. İkincisi flörte bağlı bir süreçtir. İki ayrı cinsten insan toplumun cinsiyet algılarını da aşarak birlikte yaşamaktadırlar. Aile yükümlülüğü taşımadıkları için bir gün taraflardan birisi (çoğu kere erkek) bu birlikteliği bitirmek istemektedir. Bu arada saklanması gerekli sırlar da vardır. Bu işin içinden çıkabilmenin kesin yolu öldürmektir. Ne var ki meşruiyet dışında oluşan bu gerekçe kimse konuşmaya cesaret edemediği için kapalı kalmakta ve sorgulanmamaktadır. Çünkü tartıştığımız sözleşmeler de bu meşruiyet dışılığın ra-

hatça gerçekleştirilebilirliğini sağlama amacındadırlar. Dolayısıyla herkes cani erkeği lanetlemekle meşguldürler. Kız aileleri ve yakınları da bir meşruiyet dışılığın bir başka meşruiyet dışılığı örtmesinden memnundurlar. Söz konusu ettiğimiz hegemoniye bağlı olarak cinayeti savunur görüntüsüne girmemek için de kimse bu tür noktalar üzerinde durmamaktadır.

Üzerinde yeterince durulmayan noktalardan birisi de evden uzaklaştırılan kocaların durumudur. Sayıları 300 bini bulan bu kocaların üzerinde ciddi bir araştırma ve analiz yapılmamıştır. Yürürlükte olan paradigmaya göre bunlar gerektiğinde eşini boğazlamaya namzet insanlardır. Yürürlükteki paradigmaya göre bunun araştırılması gereken bir tarafı yoktur, ayan beyan açıktır. Hâlbuki bir sorun çözeceksek ciddi bir durum tespitine ihtiyaç vardır ama bu bunun yapılmasından kaçınılmaktadır. Lisansüstü öğrencilerime bir tez konusu olarak vermek istediğimde konunun zorluğundan değil, elde edebilecekleri muhtemel sonuçlardan dolayı sosyal medyada linç edilebileceklerinden korkmakta ve konuya talip olmamaktadırlar.

Bu konuda kamu otoritesi de durması gereken bir yerde durmamakta veya durmamaktadır. Hatta sanki aileyi fiilen bitirmek üzere devreye girmiş gibi görünmektedir. Çünkü geri dönülmesi imkânsız bir müdahale şekli yürürlükte. İşin ilginç karı kocanın antlaşma yolları bile kapatılmış gibidir, çünkü uzlaşmaya fırsat verilmemektedir. Bir Müslüman toplumda İslam'ın emrettiği bir hakemlik sistemi devreye sokulamamaktadır. Her ne hikmetse antlaşmanın hep kadın aleyhine bir sonuç doğuracağı var sayılmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet ve YÖK ün Tutum Belgesi

İstanbul Sözleşmesi bağlamda tüm eğitim seviyelerinde resmi müfredata, kadın erkek eşitliği, toplumsal klişelerden arındırılmış toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında çeşitli projeler uygulanmaya başlanmıştır. Bunların bir kısmı hâlen devam ediyor. Sözleşme ile irtibatlı olan YÖK Tutum Belgesi hakkında ne söylersiniz?

Şüphesiz toplumsal cinsiyet diye bir sorun vardır. Bu, genel olarak toplumun cinslere bakışıyla ilgili bir konudur. Toplumsal cinsiyet olgusu doğal olarak eşitlik değil, eşitsizlik üzerine kuruludur. Esasen toplumdaki bütün oluşumlar bu sosyal eşitsizlik üzerine kuruludur. Alıcı-satıcı, öğretmen-öğrenci, işçi-patron, arasında eşitlik yok; muadelet, yani adalet, hak ve hukuk vardır. Ailede karı-koca ve hayatın diğer alanlardaki cinsler arası ilişkiler de böyledir. Başka türlü düzensizliktir. Esasen gerçek anlamda bir eşitlikten söz edilemez, bu iddia bir ütopyadır. Mantıken, ideal varlık alanında özdeşlik, reel varlık alanında denklik vardır. Reel bir varlık alanı olan ailede eşitlik yok eşlik vardır. Eş birbirinin dengi demektir.

Denklik (muadelet) te kutupların artı ve eksileri vardır. Kadınlar fiziken daha zayıftırlar. Sportif faaliyetlerde tüm kategorileri farklıdır. Eşit sonuçlar beklenemez ve bu ortaya çıkan sonuç ne eksiklik ve ne de fazlalık olarak algılanamaz, farklı bir düzlemde değerlendirilir. Bu cinsiyetin doğasına aykırıdır. Bir antropolog şöyle diyor: “Araştırmalarım esnasında bir yerde karşımdaki insanın cinsiyetini kestiremediğim için konuşmaya bir türlü giremedim. Bir süre

cinsiyetini kestirebilmeye yönelik genel sözler söyledim. İlk defa, konuşmak için karşımdakinin cinsiyetini bilmenin önemini keşfettim. Çünkü kadınla konuşmamda hiç düşünmeden bir pozitif ayrımcılık yaparak daha zarif bir üslup ve daha yumuşak kelimeler seçtiğimiz farkına vardım”.

Toplumsal cinsiyet bir gerçektir, bu durum iyi veya kötü olmanın ötesinde toplumların cinsleri bir algılama biçimidir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği lafının bir karşılığı yoktur. Yani organik alanda olduğu gibi sosyal alanda da bir cinsiyet eşitliğinden bahsedilemez. Sorun, bu eşitsizliğin bizzat kendisi de değildir. Her alanda olduğu gibi elbette burada da sorunlar yaşanmaktadır. Çözüm de, bunları karşı karşıya getirip birisini yok saymak veya farkı ortadan kaldırıp eşitlemek değil, işin tabiatına uygun olarak eşlerden eşleştirmelerde bulunup, denklilikler kurabilmededir.

Bahsettiğiniz, “YÖK’ün Tutum Belgesi” bu konudaki uluslararası sözleşmelere bağlı olarak YÖK’ün yükseköğretim kurumlarınca toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için yapılması gerekenleri belirleyen bir belgedir. Değişik kurumlarda olduğu gibi YÖK de burada kendini uyarlamaya çalışmış, bu konuda derslerin konabileceği, gibi konular üzerinde durmuştu. Burada daha çok toplumsal cinsiyet eşitliğinin cinsel tacizleri ortadan kaldırmaya katkısının olabileceğinden söz edilmekteydi. Bu tür sözler genelde bir ezber işidir. Çünkü aynı mantığa göre aynı cins olan erkekler arasında nasıl, cinsel taciz vak’a-i adiyeden bir şeyse ve ayrıca bir ek düzenlemeye ihtiyaç göstermiyorsa aynı şekilde eşit sayılan kadın ve erkekler arasındaki tacizler de bu türden bir şeydir ve ayrı bir koruyucu mekanizmaya ihtiyaç yok demektir. Hâlbuki düşünülen şey, eşitliğin ötesinde pozitif bir ayrımcılıkla kadının daha zayıf olduğu ve koruma altına alınması gerektiği noktasında düğümlenmektedir. Sanıyorum, metin, kız öğrencilere cinsel tacizi önleme noktasında düğümlendiği için bir başka açıdan yürürlükten kaldırılmış bulunuyor. Yani rüştüne ermiş insanları koruma altına almak gibi algılandığı için YÖK bu uygulamayı kaldırmış söz konusu belgeyi de siteden indirmiştir. Gerekçe eğer benim düşündüğüm gibiyse bu durum toplumsal cinsiyet eşitliği tezine yöneltilen en radikal bir eleştiridir.

Sorun Sadece İstanbul Sözleşmesi Değildir

Son bir değerlendirme yapar mısınız?

Bütün sosyal şartları ve toplumsal gerçekleri göz ardı etmenin yanında yukarıda da söz konusu ettiğimiz üzere İstanbul Sözleşmesi’nin aile içi şiddeti ve kadın cinayetlerini önleyeceğini iddia etmek bence bir ironi (alay) olsa gerek. Çünkü özellikle kadını koruma bağlamında mevcut cinayetlerle Sözleşme arasında bir bağlantı kurulamaz. Bu yargımız herhangi bir cinayet üzerinde test edilebilir.

Aile ile ilgili sorunlarımız doğrudan alanla ilgili olmayan yargı ve kavramlar üzerinden çözümlenemez. Aşk, hak, vb. böylesi kavramlardır. Mesela aile aşk üzerine kurulamaz, aşkla

başlamışsa o sonlandırılmadan aile yerine oturmaz. Yine aile, aslında yüksek bir değer olan hak üzerine de kurulamaz. Çünkü burada esas olan mutlak haklar değildir. Eşlerin hak arayışına odaklandığı bir yerde aile yoktur. Bir yerde salt hak arayışı, çoğu kere görevlerin askıya alındığı bir yer demektir. Cinayetlerin arka planında modern bir kışkırtma türü olan “hak arayışı” yatmaktadır. Sözüm ona herkes hakkını aramaktadır, ama o hak karşı tarafın görevlerini yerine getirmemesi nedeniyle gerçekleşmemektedir. Bir başka deyişle eş bu görevi yerine getirmemeyi kendisi için bir hak olarak görmektedir. Yani hep hak talebinin üretildiği bir yerde görev olmaz ve dolayısıyla da istenen hak alınmaz. Bireyci kültür herkese hakkını almasını öğütlemektedir, bu bir çatışma ve şiddet kaynağıdır. Çünkü benlik (ego) ayağa kaldırılmıştır.

Sonuç olarak denebilir ki, şüphesiz İstanbul Sözleşmesi sorunludur; her şeyden önce dili ve cinsiyet algısı toplumumuza terstir. Bu hâliyle en azından ciddi bir şekilde gözden geçirilip itiraz şerhleri konmalı veya bütünüyle feshedilmelidir. Ama buna fazlaca umut bağlamamalıyız. Bunun bizim sıkıntısını çektiğimiz sorunların çözümüne beklendiği kadar etkisinin olmayacağı bilinmelidir. Şu andaki sıkıntıların kaynağı, tabir caizse dışarıdan birilerinin bize sunduğu bir Sözleşme değil, kendi elimizle çıkardığımız yasalarımızdır. Olup bitenlere siyah-beyaz gözüyle bakılmamalı, Sözleşme’den daha sorunlu durumların olduğu göz önüne getirilmelidir. Yani bir retorikten/söylemden çıkıp daha gerçekçi olmamız gerekiyor. Çünkü sorun sadece İstanbul Sözleşmesi değildir, CEDAW gibi uluslararası antlaşmalara uyum sağlamak düşüncesiyle oluşturulmuş yasalar da gözden geçirilmeli, özellikle 6284 sayılı yasada mutlaka değişiklik yapılmalıdır.